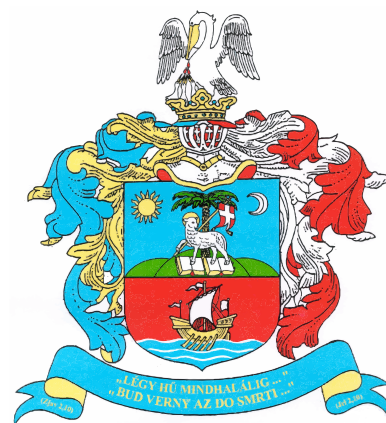

KÁLVINISTA SZEMLE

A SZLOVÁKIAI REFORMÁTUS KERESZTYÉN EGYHÁZ
HIVATALOS LAPJA

XCI. évfolyam

6. szám

2020. június

Ára 0,50 €

AZ ÉLET VÁLASZA TRIANONRA

A vezérfonal szerint az őstörténeteket olvastuk a múlt hónapban. Benne a nyelvek összezavarásának történetét. Az emberek tornyot építettek maguknak. Kísérteties, ahogy a mai kor másolja a bábeli toronyépítőket. A gazdagság, az erő szimbólumaként sorra épülnek az eget karcoló épületek. Bábel Istent mellőzve akart emberi egységet teremteni. Az igazi Nagy Név helyett maguknak akartak nagy nevet szerezni. Ezért Isten az őt megkerülő emberiség egységét megbontotta. Összezavarta beszédüket, szándékukat megghiúsította.

Ezzel a történettel párhuzamban áll a pünkösdi esemény. Mindenki a saját nyelvén hallja szólni a tanítványokat. A Szentlélek igazi egységet teremtett, összekapcsolta a népeket, akik hallgatták és befogadták igéjét. Míg a toronyépítőket Isten a maga szuverén hatalmával szétszórta, hogy az embert megakadályozza az istentelenségben, addig a trianoni döntéssel egy országot és a benne élő nemzeteket életellenesen szakítottak el egymástól, és fordítottak egymás ellen.

A Magyar Királyság szétesése ördögi terv megvalósulása volt. Hazugságra, megtévesztő cselszövésekre épített támadás egy többnemzetű, keresztyén állammal szemben. A nemzeti önrendelkezés égisze alatt gátlástalan rablás folyt. A győztesek nem ismertek kíméletet. A közép-európai nemzeteket kiszolgáltatottá tették. A Magyar Királyság önkényes és igazságtalan feldarabolása a magyart és a református egyházat is szétválasztotta. A református egyház volt az utolsó olyan szervezet, amely Trianon után még egybetartotta a nemzetet.

Három hónappal a békediktátum aláírását követően Budapesten ülésezett a 4. zsinat 5. ülészaka. Akkor még 10 évre választották a tisztviselőket. Az elszakított területekről is elmentek a küldöttek. Egységet erősítő intézkedéseket hoztak. Az utódállamok erről hallani sem akartak.

Az elmúlt 100 év veszteségeire csattanós választ a 2009-es debreceni zsinat adott. Ismét összenőtt, ami összetartozik. Bár szlovák testvéreink egy része megkérdőjelezte az egységhez való jogunkat, az erőszakosan szétválasztott egyház újra egyesülhetett.

Krisztus szétszakított nyája egyesült hátrók felett. Krisztus a fej, ami összeköt, a Szentlélek pedig egy közös akaratra vezérel bennünket. Mindezt teszi függetlenül fizikai, történelmi határoktól, nyelvtől és nemzeti hovatartozástól.

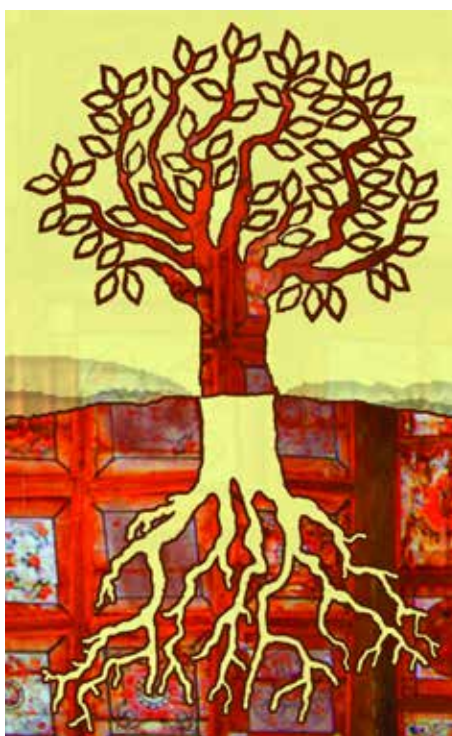
Az élet 2010-ben újabb választ adott a szétszakítottságra. A magyar kormány, amely felelősnek érezte magát minden magyarért, a honosítással, majd a 2014-es szavazati jog megadásával a lelki kapcsolat mellett jogi szálakkal is összekötötte a nemzetet.

A harmadik csattanós választ a magyar kormány közösen a református egyházzal adta meg a magyar jövőben kételkedőknek, mégpedig a református egyház anyagi és szellemi életének támogatása mellett az óvodafejlesztésekkel. Egyházunk az elmúlt években a magyar adófizetőknek köszönhetően felújíthatta templomai, közösségi épületei jelentős részét. Huszonöt helyen nyithatunk református óvodát. Ezek a gondviselés válasza az elmúlt 100 esztendőre. Mind-

ezek azt bizonyítják, hogy Isten oltalma alatt állunk. Egyházaink, de a Kárpát-medencében élő népek is összetartoznak.

Trianonra 1938-ban még revízióval válaszolt a magyarság. Ma hitével, szövetséget kínáló lelkiséggel, szellemi, gazdasági építkezéssel üzen a kételkedőknek. Mi, reformátusok ebben ott lehetünk az építők között. Ne féljünk megvallani hitünket, ápolni nyelvünket! Támogassuk gyülekezeteinket, szolgáljunk örömmel! A két világháború után a belmisszió hatására erősödtek meg közösségeink. Az istentiszteletünket töltsük meg élettel, ez legyen a válaszuk Trianonra!

Kassai Gyula

JÚNIUS – ELENGEDÉS

Az elmúlt időszak eszembe juttatta azt az ószövetségi törvényt, tanítást, ami arról szól, hogy a hetedik évben el kell engedni az adósságot, hagyni kell megpihenni a földet – ez az elengedés és a nyugalom esztendeje. Egyszerűen ez azt jelenti, hogy az, ami a tied, amit birtokolsz, amit teljesen a magadénak gondolsz, tartasz, az nem a tied: vissza kell adnod, el kell engedned, nem birtoklod, nem rendelkezél vele. A tartozás elengedése nemcsak arra hivatott, hogy Isten népe között ne legyen szegény, illetve hogy bőkezűsége és jóindulatra vezéreljen, hanem annak is a hangsúlyozása, hogy az Úr adja az ő áldását: a hozzá tartozóknak nem fog hiányozni az, amit elenged. Az Úr gondoskodása folyamatos, ha a népe hűséges marad hozzá (5Móz 15). A

nyugalom esztendeje hasonlóan azt tanítja, hogy Istenre kell hagyatkozni, nem lesz hiányuk akkor sem, amikor nem vetik be a földet – a földnek is szüksége van pihenésre (3Móz 25) –, a kertművelő ember igenis tudja, hogy mennyire igaz ez, hogy a pihent föld bőségesen megjutalmazza a munkást. Itt is el kell tudni engedni a termést, a hasznot, és kivárni, amíg az Úr kárpótol a következő évben.

Az elmúlt időszakban nekünk is sok mindent kellett elengednünk. Szinte egész életünkben tanulnunk kelltünk: valakit, valamit, vágyainkat, elképzeléseinket, saját magunk akarátát, a vélt eredményt, hasznot stb. ... el kellett és kell ezek után is engedni az élet sok területén.

Észrevesszük-e, hogy Isten nem vé-

letlenül alakítja úgy a körülményeket, amikor valamit nem enged meg, amikor valamit vagy valakit elvesz tőlünk? Ha ilyen kényszerhelyzetbe kerülünk, ki kell nyitni a kezünket és hagyni, hogy elszakadjon tőle az, amit addig markoltunk. Ha a helyzetünk erre kényszerít, akkor ez nem azért van, mert túlságosan ragaszkodtunk olyasmihhez, ami eltakarta előlünk azt a Valakit, aki mindezek fölött áll? El kell engednünk azért, hogy ő tölthesse meg a kezünket, a szívünket, a lelkünket azzal, amit ő lát a legjobbnak számunkra. El kell engednünk azért, hogy megértsük, nem rendelkezünk felelőle, nem birtokoljuk, hanem kaptuk: „Mid van, mit úgy ne kaptál volna?” (1Kor 4,7a).

Csonthó Aranka

LEVEGŐT!

„Egy dolgot kérek az Úrtól, azért eszedezem: hogy az Úr házában lakhassam egész életemben; láthassam, milyen jóságos az Úr, és gyönyörködhessem templomában. Megóv engem sátrában a veszedelem napján. Elrejt sátra mélyén, magas kösziklára helyez engem.” (Zsolt 27,4–5)

Sokunk ajkáról elhangoztak Dávid zoltárának szavai az elmúlt időben, és úgy tűnik, hogy meghallgatásra találnak ezek az imádságok. Ez még akkor is igaz, ha a maszk és a kézfertőtlenítő is szükséges kellékeivé váltak minden közösségi alkalom megtartásának. Lassanként újra teljessé válik gyülekezeti életünk és szolgálatunk. Ismét hozzájuthattunk egyik legfontosabb lelki erőforrásunkhoz: a közösséghez. Jó bizonyossággal lehetünk afelől, hogy az Úr felüdíti a lelkünket, és csendes vizekhez vezet (Zsolt 23,2–3).

Ted Chiang, egy japán sci-fi író egyik novellája jut erről eszembe. A szerző egy olyan képzelte világot fest az olvasó elé, amelyben az élethez szükséges levegőt palackokban tárolják. A kiürült palackokat a benzinkúthoz hasonló töltőállomásokon lehet telire cserélni. Így ezek a helyek közösségi helyé válnak. A közösség és a lélegzetvétel tehát összekapcsolódik.

A templomok újranitásával levegőt

vehet az egyház. Reméljük, így a pünkösöd ünnepe igazi „Lélekzetvétel” volt sokak számára. Jó volt egymást újra látni, még ha maszkban is. Jó volt újra templomba menni.

A járvány előtt teljesen természetesnek vettük a templomba járás lehetőségét. megszoktuk, hogy mindig nyitva van a templom – a lelkünk töltőállomása. Olyan természetesnek vettük, mint ahogy levegőt veszünk. Nem kell rá külön odafigyelnünk, hiszen belénk épített reflex – már az újszülött kisbabánál is. Igazából csak a levegő hiánya hívja fel a figyelmünket erre a szükségletre. A levegő láthatatlan, mégis minden élet alapja. Igaz ez a Lélekre és a lelki életünkre is.

Amellett, hogy mindennél jobban értjük az Isten háza utáni vágyat, fontos, hogy hálások legyünk Istennek a nehéz időkben való megtartásért. A 27. zoltárban háromszor is megjelenik a biztonság szimbóluma: mint sátor, mint elrejtés és mint köszikla. A sátor a felülről érkező veszélytől és a vihartól véd meg. Az elrejtés itt az érték megóvását jelenti, míg a köszikla azt a magas helyet, amit az ellenség nem tud bevenni. Ilyen biztos hely számunkra a gyülekezet. A megpróbáltatás után az Úr elrejt és megvédi az ő gyermekeit a Gonosztól.

Haris Szilárd

Száz év, száz szó

Boldog az a nemzet, amelynek Isten az az Úr, az a nép, amelyet örökségül választott. Népek háborognak, országok inognak, ha az Úr mennydörög, megretten a föld.

Ó, Isten! Elvettedél, szétszortál bennünket! Megharagudtál ránk, állíts helyre minket! Erőt vettek rajtunk a bűnök, de te megbocsátod vétkeinket. Mert megpróbáltál minket, Istenünk, megtisztítottál, mint az ezüstöt. Hatalmas a te karod, kezed erős, jobbold felséges. Fordulj hozzánk, Uram! Meddig késel? Könyörülj szolgáládon! Amit megmondasz, igen megbízható. Templomodat szentség ékesíti, ó Uram, időtlen időig! Menjetek be kapuin hálaénekekkel, udvaraiba dicsérettel! Adjatok hálát neki, áldjátok nevét! Mert jó az Úr, örökké tart szeretete, és hűsége nemzedékről nemzedékre. Ámen.

Ez a zoltárösszeállítás – mely különböző zoltárok soraiból áll – 2020. június 4-ére készült, és 100 szóból áll. Egy olyan sajátos válogatás, amely Isten elé viszi népünk 100 éves életérzését. Isten elé tárja közösségünket, mindenek felett rámutat kegyelmére és dicsőségére – a magasztalásának adja a legnagyobb teret. Reménységgel tekintünk Istenre, és buzdítsuk egymást imára, tartunk önvizsgálatot! Tegyük ezt azzal a hittel, hogy Istennek mindig terve van velünk.

Kassai Gyula

NAGYSZELMENC SZEMÉLYES TRIANONJA

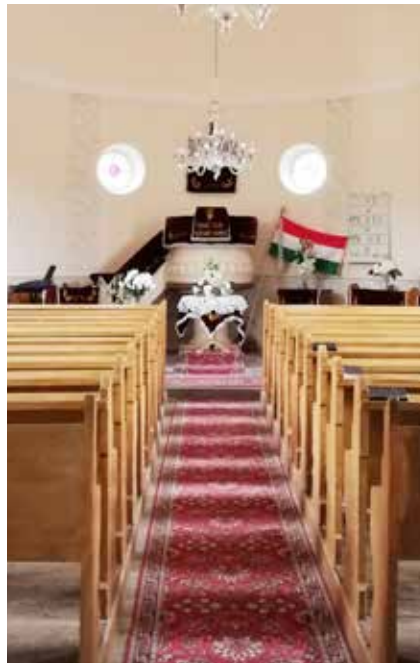
A kettészelt falu és gyülekezet

A műemlék templomaink c. rovatunkban a műemlékek sorába tartozó felvidéki református templomokat szoktunk bemutatni. Tekintettel a „Trianon 100” évfordulóra, most eltérünk az eddigiektől. A nagyszelmenci református közösség és nem a műemlékek sorába tartozó temploma történetét mutatja be Egri Gergő, a gyülekezetbe beszolgáló lelképásztor.

Van egy község és gyülekezet az Ungi Református Egyházmegyében, Nagyszelmenc, mely egyedi módon élte meg azt, hogy elszakították a testvért a testvértől, az anyát a gyermekétől. Azért írom, hogy egyedi módon, mivel a trianoni békeszerződés után a falu Csehszlovákia része lett, ám az ő „személyes Trianonját”, az igazi poklot 1946-ban élte meg a község és a gyülekezet, mikor a szovjet hadsereg a felső vezetés utasítására egy éjszaka alatt meghúzta a határt a község közepén: ezzel kettészakítva a települést, kettészakítva a református gyülekezetet.

Nagy érvágás volt ez a közösségnek, hiszen ezen a környéken minden Ungvár felé orientálódott. 1920 után, majd az 1938-as Magyarországhoz való visszacsatoláskor is egyben maradt a régió. Úgy tűnt, hogy a 2. világháború után a térség megint Csehszlovákiához kerül vissza, mígnem 1946-ban megtörtént az erőszakos határhúzás. Az agresszív szovjet területfoglalásnak lett martaléka a község: nem voltak tekintettel arra, hogy egy teljes – akkor 800 lakosú – községet és egy nagy református gyülekezetet téptek szét. Családok szakadtak el egymástól, földterületek váltak ketté, hiszen Nagyszelmenc kisebbik része – a mostani Kísszelmenc – a határ túloldalára került a szovjetek kezébe, ezzel felbolygatva a megszokott életet és rendet. A gyülekezet is megszenvedte ezt a szakítást, hiszen a gyülekezeti tagok egy része a határ túlsó oldalán maradt, és az egyházi földek egy része is a foglalók kezébe került. Egy hatalmas palánk épült meg egyetlen éjszaka alatt a két községrész között, ezzel akadályozva azt is, hogy az emberek, akik a határ két oldalán ragadtak, beszélni tudjanak egymással. Sőt, nem egy alkalommal „eljártszották” azt is, hogyha valaki a családtagok közül a határ túloldalán eltávozott a minden élőknek útján, akkor úgy rendezték a dolgokat, hogy a hozzátartozók ne tudjanak a temetés

napjára és idejére megérkezni, hanem csak másnap vagy harmadnap. Erről ad pontos képet Jaro Vojtek: A határ című dokumentumfilmje, melyet 2001–2006 között forgattak. Ezt a tragédiát megélve próbált a gyülekezet talpon maradni, és vigasztalást találni Isten szaván keresztül. A nagyszelmenci egyházközség mind a mai napig élő gyülekezet, és reménykedik a szívében, hogy egyszer ez a határ végleg eltűnik, és újra egyesülni tud a község.

A nagyszelmenci református gyülekezet a reformáció idején alakult, az akkori katolikus templomot átvéve, mint abban az időben szinte mindenütt. Pontos adat tal nem rendelkezünk arról, hogy mikor pusztulhatott el ez a templom, vagy volt-e egyéb imaháza, esetleg fatemploma a gyülekezetnek. Annyi bizonyos, hogy az egyházközség anyakönyve 1763-tól áll rendelkezésre. Feltételezések szerint a 17. században lehetett egy kis fából készült imaháza a gyülekezetnek, majd a század végén özv. Pinkócziné adomá-

nyozott telket a közösségnek, hogy patics (sárral tapasztott) imaházat építhessen, mely egészen 1868-ig szolgálta a híveket. Ekkor a gyülekezet lelkésze, Pazar József – az 1848–1849-es szabadságharc altisztje és a szabadságharc zászlajának őrzője – építtette a most látható templomot késő klasszicista stílusban. Erről tanúbizonyságot a templom külső falán látható emléktábla ad. Ebben az időben épült a parókia is, amely a mai napig a lelkészlak funkcióját látja el. A templom belseje nem a klasszikus vonalat – a központi helyen álló szószéket és úrasztalát körbeveszik a padosorok – követi, hanem a templomhajó hátsó részében, a bejárat tal szemben áll a szószék az úrasztalával, velük szemben pedig a padosorok helyezkednek el. A templom a mai kinézetével egyik meghatározó képe a községnek.

Napjainkban a gyülekezet kis létszámú anyaegyházközség. A nyilvántartott 86 személyből a választók névjegyzékében 65 lélek szerepel. Mártha Géza esperes több mint 40 évig szolgált a gyülekezetben, és nyugalomba vonulása óta az egyházközségben nincs helyben lakó lelkész. Ő 2018. március 25-én, virágvasárnap szolgált utoljára, és búcsúzott el a gyülekezettől. Ez időtől kezdve e sorok írója a gyülekezet beszolgáló lelkésze. A hitben és szolgálatban élő gyülekezet szüntelenül bízik az Úrban, hogy lesz még helyben lakó lelkésze. Még e vírus helyzet sem rendítette meg őket abban, hogy szüntelenül bízzanak az Úr kegyelmében és szeretetében.

A keserű eseményeket megélve reménységük van Istenben, és bizalommal tekintenek a jövő felé is: ahogy mind ezidáig, úgy ezután is segíteni fogja őket az Úr, hogy élő gyülekezetként szolgáljon Isten és az emberek felé.

„Minden gondotokat őreá vessétek, mert neki gondja van rátok” (1Pt 5,7).

Egri Gergő

„A BŰNHŐDÉS CSAK MOST KEZDŐDIK...”

„A babiloni vizek mellől jöttünk hozzád, Istenünk, s mint szomorú füzek borulunk zsámolyodhoz, óh örök igazság! Hasson fel hozzád a mi könnyes imádságunk! Forró sóhajtások, lelkünknek az elszaggatott darabjai szállnak trónod elé: hallod-e? látod-e? Egy nemzet lelke az, mely vétkezett ellened, s most keresi az utat, melyen visszatérhet hozzád, atyai szívedhez, örök jószágodhoz. Látod-e? Szánod-e? Óh, mindég szántad, mindég. Az első perctől kezdve. Mikor kilépett az atyai hajlékból, s egyre jobban távolodott tőled; neked fájt legjobban. Tudtad, hogy visszatér, hogy a nyomorúság visszahajtja hozzád: de előre láttad sok szenvedését is, megaláztatását, könnyes éjszakáit, önmagával való tusakodásait. És szántad, mert szeretted. Most itt sír lábaidnál, és nem mer a szemedbe nézni. Óh, hajolj le hozzá és emeld fel szívedhez! S a Krisztusban megmutatott örök szerelmedből fogadd vissza Atyánk a te megalázott, bűnbánó népedet, Ő érte, Fiadért, a mi Megváltónkért! Ámen.”

Pálóczi Czinke István püspök imája az 1923. június 17-i lévai alkotmányozó zsinat megnyitása alkalmával.

1918. október 28-án megalakult a Csehszlovák Köztársaság. A korábban sohasem volt állam létrejöttét – érdekes módon – egy egyetlen mondatból álló jogszabály rögzíti: „Samostatný stát československý vstoupil v život.”, vagyis „Az önálló csehszlovák állam életbe lépett.” Ez volt Csehszlovákia első alkotmánya.

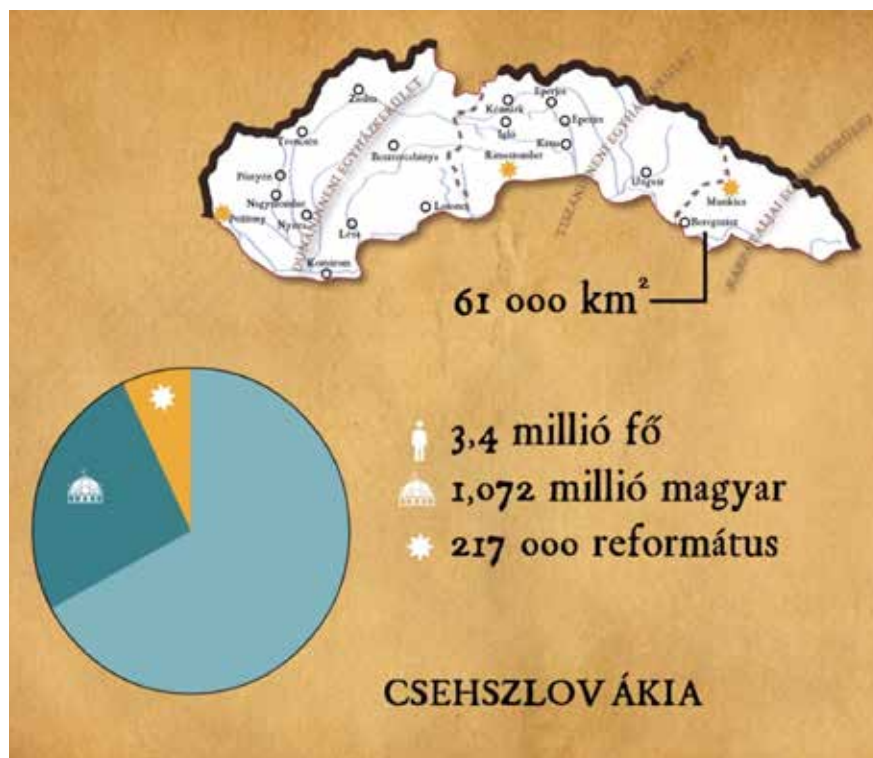
A csehszlovák államhatalom gyakorlatilag hadat üzent az egyházaknak, amelyek a Felvidéken a magyarországi egyházstruktúrákban integráltan éltek életüket a trianoni fordulatig. 1919 folyamán kiutasították az országból az öt magyar római katolikus főpapot, akik helyére a Vatikán 1920-ban szlovák egyházi vezetőket nevezett ki. Az evangélikus egyház 320 gyülekezetéből csupán 15 volt magyar ajkú, a somorjai és komáromi magyar evangélikusok nem is csatlakoztak azonnal a csehszlovák szimpatizánssá váló egyházhoz.

A sorból teljesen kilóg a csehszlovák állam és a református egyház viszonya. A trianoni döntés következményeként 492 református gyülekezet és 323 rendszeresített lelkési állás került évszázados történelmi beágyazódottságából végérvényesen az új államalakulatként létrehozott Csehszlovákiához. A csehek által megszállt és elcsatolt területeken 223 168 református lélek 449 magyar, 12 egyes és 31 szlovák nyelvű gyülekezetben élte életét.

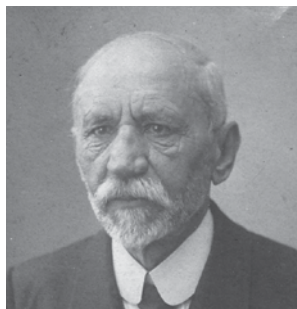
A békediktátum három református egyházkerületet érintett: a dunántúlit nyugaton, a tiszáninnenit középen és a tiszántúlit keleten. A csehszlovák állam már 1919 szeptemberében hivatalosan felvette a kapcsolatot a református egyházzal. Stunda István minisztériumi titkár, később kormánytanácsos szeptember 8-án Kassán felkereste Révész Kálmán püspököt a szlovenszkói teljhatalmú miniszter

megbízásából. Elmondta, hogy a csehszlovák állam elismeri a református egyház autonómiáját, elismeri az egyház hivatalban lévő vezetőit, elismeri az egyház magyar nyelvű mivoltát, és kész továbbra is folyósítani a Magyarországtól kapott állami segélyeket, de feltétlenül elvárja, hogy a megszállt területek reformátussága önálló egyházzá szerveződjön, vagyis hozák létre a szlovenszkói református egyházat, és a lelkészek tegyenek hűségesküt a csehszlovák államnak. Révész Kálmán püspök azt válaszolta, hogy „minderről a béke ratifikálásáig szó sem lehet, mert mi a magyar református egyház testéhez tartozunk, s attól mindaddig el nem szakadhatunk, míg a mostani tényleges megszálló hatalom törvényes felsőségünkke nem válik”. A két megfogalmazott állami feltétel mellé újabb két követelményt ragasztott az állam. Az önálló református egyház és a lelkészek hűségesküje mellett a továbbiakban azt is elvárta a csehszlovák vezetés, hogy a református egyház hozzon létre a szlovák ajkú reformátusok részére egy szlovák egyházmegyét, és a reformátusság szakítson meg minden kapcsolatot Magyarországgal.

A református egyház vezetése átmenetinek tekintette a helyzetet, a felvidéki realitás – a cseh megszállók jelenléte és a kiépülő csehszlovák közigazgatás – azonban más képet mutatott. Révész püspök a békediktátum aláírása után, 1920 szeptemberében átköltözött Miskolcra, Németh István dunántúli püspököt pedig „a csehek csónakon átköltöztették a Duna déli partján maradt Komáromba, vele költöztetve a püspöki hivatal iratanyagát is”. A két egyházvezető egy-egy megbízottat hagyott a Felvidéken az ügyek intézésére. Révész Kálmán megbízta helyettesét, Pálóczi Czinke István rimaszombati lelképásztort, Németh István pedig Patay Károly barsi esperesnek adott felhatalmazást. Csakhogy az állam nem fogadta el a megbízottak személyét, és sürgette

a református egyház megalakulását. Patay és Pálóczi intenzív levelezésben, egyeztetésben kezdte meg az egyházi szervezkedést. Memorandumot fogalmaztak, melyet Masaryk elnöknek szerettek volna átadni, de a csehszlovák államfő nem fogadta a református egyház megbízott vezetőit. A memorandumban leszögezték, hogy a magyar reformátu-

PÁLÓCZI CZINKE ISTVÁN

PATAY KÁROLY

sok szabad és egyenrangú polgárai akarnak lenni Csehszlovákiának, az egyház nem politizál, de ragaszkodik autonómiájához. Igényt tart az államsegélyre, és ezt visszamenőlegesen is kéri, mivel 1919-re és '20-ra egyetlen fillér támogatást sem kaptak a reformátusok a csehszlovák államtól. Tisztázták, hogy a református iskolahálózatot továbbra is fenn kívánja tartani az egyház, s mivel minden kapcsolatot meg kell szakítani Magyarországgal, ezért szükség van egy saját lelkész- és tanítóképző intézet felállítására, amihez kéri az állam támogatását. A memorandum határozottan beszélt a református egyház magyar jellegéről, és arról, hogy nem mond le a nyelvhasználati jogról. A memorandumot nem fogadta kitörő örömmel az állam. Válaszában – ami egyébként két nyelven: magyarul és szlovákul megírt hivatalos levélben érkezett – az állam teljes egyenlőséget ígért a reformátusságnak. Szorgalmazta, hogy keleten hozzon létre az egyház egy szlovák egyházmegyét, és sürgette az egyház megalakulását.

A két megbízott egyházvezetőnek először az egyházkerületeket kellett „rendbe tennie”. 1920 decemberében Kassán megalakult a Szlovenszkói Tiszáninneri Református Egyházkerület és 1921 januárjában Komáromban a Szlovenszkói Dunáninneri Református Egyházkerület. A két folyamat között azonban alapvető különbség volt. A tiszáninneriek abból indultak ki, hogy létezik a tiszáninneri kerület, csak a trianoni határ kettévágta, így a szlovenszkói részében nincs minden tisztség betöltve. Vagyis a kassai közgyűlés betöltötte az üresedésben lévő tisztségeket. Pálóczi Czinke István személyében püspököt, Lukács Géza személyében főgondnokot választott, s betöltötték a többi tisztséget is. A nyugati részben bonyolultabb volt a helyzet, mert nem volt egységes állásponton a komáromi és a barsi egyházmegye lelkészi kara. 1921.

január 26-án a komáromi egyházmegye közgyűlése kimondta, hogy nem támogatják az önállósulást. Másnapra Patay Károly kerületi közgyűlés hívott össze, amelyen a 49 gyülekezetből csupán 21 képviselője volt jelen. Sedivý László nyitrai lelkész javasolta, hogy a kerületi közgyűlés mondja ki a dunáninneri egyházkerület megalakulását, és rendelje el az általános tisztújítást. A javaslatról az elnöklő Patay Károly szavazást rendelt el, s az eredmény szavazategyenlőség lett, így az elnöklő Patay Károly szavazata döntött. Ő a dunáninneri egyházkerület megalakulására szavazott. Így jött hát létre a Szlovenszkói Dunáninneri Református Egyházkerület, aminek a megszületését Németh István püspök erősen nehezményezte, mert egyházszakadásként értékelte. A dunáninneriek kiírták az általános tisztújítást, melynek eredményeképpen Balogh Elemér pozsonyi lelképásztor lett a kerület első püspöke és Szilassy Béla losonci földbirtokos a főgondnoka. A két református egyházkerület létrejötte (s később harmadikként a kárpátaljai egyházkerület) nem illett bele az állami elképzelésekbe: a hatalom egyetlen egy-

házkerületet akart. Bármerre is „kilincseltek” az egyház vezetői, minden hivatalban azt a választ kapták, hogy alakuljon meg az országos egyház. Erre – hosszas előkészület és számos nehézség után – 1923. június 17-én került sor, amikor is megnyílt a lévai alkotmányozó zsinat. Léván kimondták a Szlovenszkói és Kárpátaljai Református Keresztyén

Egyház megalakulását, és elfogadták az egyház törvényeit, amit felterjesztettek Prágába, állami jóváhagyásra. S itt elindult egy vég nélküli folyamat, ami a törvények állami elfogadását célozta. A csehszlovák hivatalok ugyanis újabb és újabb feltételeket szabtak a törvénytár elfogadásához. A kormányzat soha nem adta írásba a fenntartásait, de egy alkalommal, egy pozsonyi miniszterelnöki meghallgatáson mégis papírra kerültek. Sörös Béla, a tárgyalásokat vezető egyházi képviselő, teológiai igazgató, későbbi püspök jegyezte fel. A református egyház magyar jellege bántotta a csehszlovák kormányt. Az, hogy a magyar megerendszer megnevezései köszöntek vissza az egyházkerületek és egyházmegyék neveiben, és a református törvények erősen hasonlítottak a magyarországi református törvényekre. Mivel az egyház a maga magyar történelmi múltját nem akarta megtagadni, a csehszlovák állam 20 évig nem fogadta el a református egyház törvénytárát, vagyis ma úgy mondanánk: állami regisztráció nélkül élt 1918 és 1938 között a református egyház Csehszlovákiában.

Somogyi Alfréd

A LÉVAI ZSINAT

A MAGYARSÁG ÉLETÉT MEGVÁLTOZTATÓ BÉKESZERZŐDÉS

1920. június 4-én, délután fél öt után pár perccel Magyarország képviselői a versailles-i kastélykert Nagy Trianon palotájában aláírták az első világháborús vereséget magyar részről lezáró trianoni békeszerződést. Bár legkésőbb 1919 nyaráról a magyar politikai vezetés és a közéleti kérdések iránt élénkebben érdeklődő újságolvasó közvélemény előtt többekévesbé ismereteseek voltak a leendő határok, a szerződés tartalma sokkolta az egész magyar társadalmat. Párthovatartozástól és ideológiai ellentétektől függetlenül szociáldemokraták, liberálisok és konzervatívok gondolták egyaránt, hogy a béke ropant igazságtalan és kirívóan méltánytalan Magyarországgal szemben.

A békeszerződés szövegét a magyar delegáció átvette, majd hazautazott Budapestre, és május 19-én lemondott. Ugyan a feltételeket mélyen igazságtalannak tartották, Apponyi Albert és Teleki Pál is annak elfogadását javasolta a kormánynak. A békeszerződés aláírására két fő vállalkozott, Benárd Ágoston népjóléti miniszter és Drasche Lázár Alfréd rendkívüli követ, akik számot vetve az aláírás lehetséges következményeivel, nem dédelgettek további politikai ambíciókat.

A trianoni békeszerződés szövege tizennégy cikkelyből állt. Az első cikkely a Nemzetek Szövetsége alapokmányát tartalmazta. A második viszont már súlyos passzusokat rögzített: a Magyar Királyságtól elcsatolták területének több mint kétharmadát és lakosságának közel 60%-át. Az új, lényegesen megkisebbedett ország területe így 93 ezer négyzetkilométerre, míg lakossága 7,6 millióra csökkent. Románia a történelmi magyar államból 103 ezer négyzetkilométert kapott – többet, mint amekkora Magyarország lett –, amelyen ötmillió lakos élt. Az újonnan létrejött Csehszlovákia 61 ezer négyzetkilométernyi területtel és 3,5 millió fővel gazdagodott. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság – Horvátországon kívül – 20 ezer négyzetkilométerrel és 1,5 millió fővel gyarapodott. Ausztriához pedig 4 ezer négyzetkilométer és háromszázezer fős lakosság került. Ennél is kisebb részeket kapott még Lengyelország és Olaszország is. Az ország lélekszámában történt radikális változást még tetézte az a tény is, hogy az összesen elcsatolt 10,6 millióból 3,2 millió

A szerződés magyar aláírói Benárd Ákos küldöttségvezető (balra, cilinderrel a kezében) és Drasche Lázár Alfréd rendkívüli követ (jobbra, fedetlen fővel) távoznak a békeszerződés aláírás után a palotából.

fő – az új fennhatóság alá kerültek több mint 30%-a – magyar volt. Romániába 1,6 millió, Csehszlovákiába 1 millió, az új szerb–horvát államba félmillió, Ausztriába pedig 70 ezer magyar került.

A további cikkelyek súlyos gazdasági, katonai és anyagi rendelkezéseket tartalmaztak. A Szent István-i Birodalom elveszítette a sóbányáit és arany- valamint ezüstlelőhelyeit, ezenkívül vasúthálózatának 62, a korábbi erdőinek 88 és vasérckitermelésnek 83 százalékát. A békeszerződés megtiltotta az országnak az Ausztriával való egyesülést, ezáltal pedig a Habsburg-ház restaurációját. A magyar hadsereg létszámát harmincötezer fős önkéntes haderőben maximalta, és megtiltotta az általános hadkötelezettséget. Nem engedélyezték többé Magyarország számára sem a harci repülőgépek, sem a hadihajók, sem pedig a páncélosok gyártását vagy vásárlását, és le kellett mondania a dunai flottillájáról is. Mindezek felül az

országot komoly jóvátételi kötelezettség is sújtotta, amit 1921-től kezdődően volt köteles fizetni a szomszédos országok közül Jugoszláviának, Romániának és Görögországnak is. Az ország vagyonát a Jóvátételi Bizottság zárta, a katonai passzusok tartatását pedig a szintén ekkor létrehozott Katonai Ellenőrző Bizottság felügyelte.

A békeszerződés aláírása országos sokkot okozott, hisz alig akadt valaki, akit valamilyen formában ne érintett volna. Az iskolákat és az üzleteket erre a napra bezárták, a templomokban pedig gyászistentiszteleteket és gyászmiséket celebráltak. A fővárosban és a nagyobb településeken több helyen került sor munkabeszüntetésekre, sztrájkokra és sokezes tömegfelvonulásokra. A lapok fekete gyászkerettel jelentek meg, a harangokat pedig a béke aláírásának időpontjában megkongatták. A békeszerződést tartalmazó 1921. évi XXXIII. törvénycikket ugyanakkor nem ezen a napon, hanem csak 1921. július 26-

án hirdette ki a magyar országgyűlés, így a békeszerződés ekkor került be a magyar törvénytárba.

A magyar társadalom a békét elfogadhatatlannak tartotta. Ennek jele volt az, hogy sokan már kezdettől fogva a békeszerződést következetesen békeparancsként vagy egyenesen diktátumként aposztrofálták. Abban, hogy a szerződés korrekcióra szorul, egyetértettek a szociáldemokraták, a konzervatívok és a liberálisok is, legfeljebb a revízió mértékéről és annak tartalmáról voltak nézetkülönbségek. A teljes revízió programjának megfogalmazói minden elcsatolt terület visszaszerzését óhajtották, ezzel szemben az etnikai revízió támogatói az új országhatárok melletti magyarok által többségében lakott területeket. A revízió programja végig jelen volt a Horthy-korszakban.

Egy évszázaddal a békeszerződés aláírása után vajon milyen higgadt, racionális okokat hozhatunk fel arra, miért alakult, alakulhatott éppen így az első világháborús magyar vereséget lezáró békeszerződés?

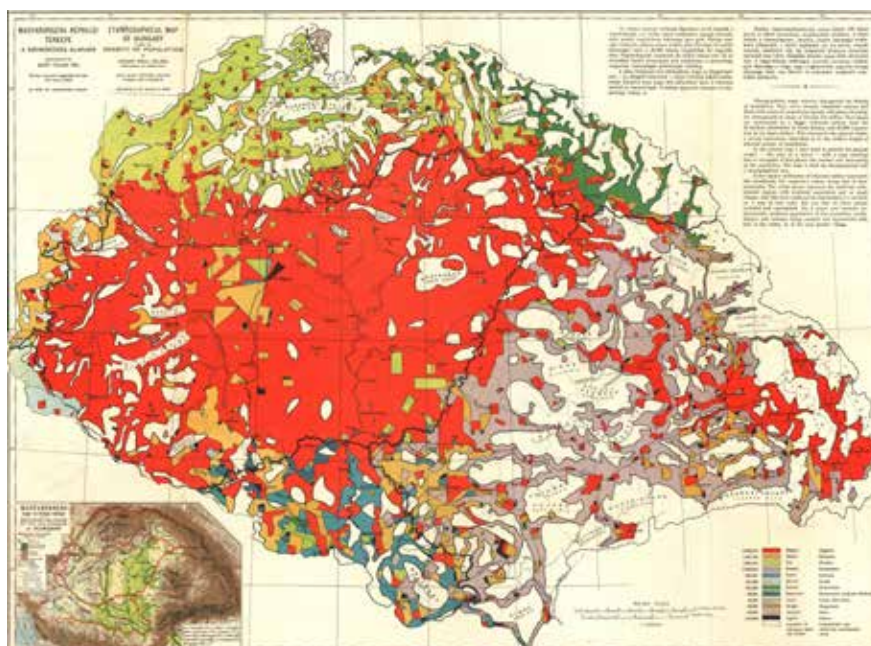
Az első és legfontosabb a nemzetiségi kérdés. Az Osztrák–Magyar Monarchia – amelynek a történelmi Magyarország is része volt – megalakulása óta soknemzetiségű birodalom volt. Ötvenegymillió lakosságának a két legnagyobb nemzetisége – a német és a magyar – még 1910-ben is együttesen csak 44%-át tette ki. A magyar statisztika szerint a Magyar Királyságnak – Horvát–Szlavónország nélkül – 18,2 millió lakosa volt, amelyben a magyarság 54%-ot tett ki. A 19. század közepén ez az arány még csak 40% volt, 1885-ben pedig 45%. Mindez azt jelzi, hogy a tendencia a magyarság arányának óvatossággal növekedése volt, de a háború előtti utolsó 1910-es népszámlálás is még csak relatív magyar többséget mutatott ki. A Habsburg Birodalom dualista jellegével elsősorban a csehek voltak elégedetlenek, akiknek képviselői már az 1870-es években a birodalom federalizálását szorgalmazták, amit azonban akkor és később is a német és a magyar politikai vezető réteg meggátolt. A csehek mellett a federalizmus gondolata a századfordulón megjelent a Monarchia horvát vezetőinek körében is. Az 1868-as magyar nemzetiségi törvény az ország minden lakosát egyenlő jogokkal ruházta fel, a nemzetiségeknek pedig a kulturális autonómia több elemét is biztosította. Politikai nemzetként azonban nem ismerték el őket, és a törvény elzárkózott a területi

autonómiák létrehozásától is. Sokan sérelmeztek a nemzetiségek szószólói közül azt is, hogy a törvényhozás mellett a közigazgatás hivatalos nyelvén – sőt egyre inkább az oktatásé is – kizárólagosan a magyar nyelv vált. A Monarchia federalizálását célzó tervek mellett egyre-másra jelentek meg olyan elképzelések is, amelyeknek a szerzői már a Monarchia megszűntetésében és önálló autonómiákban gondolkodtak.

Az osztrák expresszionista festő, költő és drámaíró, Oskar Kokoschka így rögzítette a háború előtti időszak Monarchiáját: „Az általunk addig megismert egyetlen világ veszedelmesen düledezett. [...] A korona összes államában leküzdhetetlen bajok támadtak, amelyeket csak a Monarchia föloszlatásával lehetett végleg megoldani. Az egyes nemzetek szellemi elitje ablakokat kezdett bezúzni, a nemzetközi beállítottságú munkásság barikádokat emelt az utcák közegeiből. Hazafias politikusok azt követelték, hogy hazájuk kizárólagos joggal aknázhassa ki természeti kincseit. [...] Nagyhangú politikusok érveltek az eszmék mellett, a Német Egység hívei a Birodalomhoz való csatlakozást, az Irredenta hívei Olaszország egyesülését vagy Nagyszerbiát hirdették. Egy pánszláv csoport a cári birodalomhoz való csatlakozásban reménykedett. Mindenki a saját jövőbeli államában hitt.” Ahhoz, hogy az események így alakultak, minden bizonynyal hozzájárult az, hogy a 19. század második felétől az Oszmán Birodalom helyén a Balkán-félszigeten olyan új államok jöttek létre, amelyek a Monarchiával szemben

területi követeléseket fogalmaztak meg. Ezek közé sorolható az 1861-ben kikiáltott egységes Olaszország, amely a Monarchiától területeket akart szerezni az Adriai-tenger térségében, mindenekelőtt Isztria, Tirolo és Dalmácia környékén. A Moldvai fejedelemségből, Dobruzsából és Havasalföldről 1881-ben megalakult Román Királyság, amelyik igényt formált az Orosz Birodalomtól Besszarabiára, a Monarchiától pedig a románok által is lakott Erdélyre. Az egy évvel később, 1882-ben létrejött Szerbia, amelynek Nagyszerbia létrehozására irányuló törekvése a szerbek, horvátok és szlovének által lakott összes terület egyesítését hirdette. Az első világháború katalizátora volt a Monarchián belüli nemzetiségi feszültségek megnövekedésének, és kiélezte a birodalomnak a szomszédos országokkal folytatott viszonyát.

Döntő mértékben járultak hozzá a végleges békeszerződéshez a világháborúban győztes államok stratégiai elképzelései, háború alatti ígéretei és tervei is. Az első világháború még nem úgy indult, hogy a Monarchia felosztása előre eldöntött kérdés lett volna. A győzelem kivívásához új szövetségesekre volt szükség. Ilyeneket – mindkét fél – értelemszerűen az ellenségétől származó, bőkezű területi ígéretekkel tudott a maga oldalán bevonni. Maga Olaszország 1915 májusában, Románia pedig 1916 augusztusában szállt be a világháborúba az antant szövetségeseként – szintén területi követeléseik támogatása fejében. Az évek, évtizedek óta létező nemzetiségi törekvéseket a későbbi győztesek csak a háború közepén kezdték fel-

Klapka György Múzeum, Dél-Komárom

karolni. 1917 közepére/végére vált egyre bizonyosabbá az a gyanú, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia többé nem fogja tudni azt az európai kiegyensúlyozó szerepet betölteni, amit a birodalomtól elvártak volna, és amit a Nyugat – saját érdekében – eredően – a Monarchia lényegének tekintett. Ezt táplálta az 1915-ben megfogalmazott német Mitteleuropa-terv, amely győzelem esetén a jövőben az egész kontinentális Európában hegemon szerephez jutó, jócskán megerősödő Németország képét vetítette előre. Ehhez járult hozzá az is, hogy az antant legfontosabb keleti szövetségese, Oroszország összeomlott, és kivált a háborúból, a vele kötött 1918. március eleji breszt-litovszki békében rögzített német területi és gazdasági nyereségek szintén a jövő ellensúly nélküli német dominanciáját növelték. A Monarchia felosztásának gondolatához végül az úgynevezett spai egyezmény – a Monarchiának 1918 májusában Németországgal kötött szerződése – is hozzájárult, amelyben a két aláíró fél a háborút követő időkre szólan a korábbinál is szorosabb politikai, gazdasági és katonai szövetséget hozott létre. Amikor a Monarchia jövője eldőlt, az utódállami követelések egyszerűen egybeestek a nagyhatalmak stratégiai érdekeivel, így támogatni kezdték a Londonba és Párizsban működő nemzetiségi emigráns kormányok tevékenységét. A nemzetiségi és utódállami törekvések támogatásában érdemes a személyes tényezőket is megemlíteni, azaz szót ejteni a csehszlovák, román és jugoszláv politikai vezetők sikeres nyugati kapcsolattépítési és érdekérvényesítési képességeiről, a személyük és törekvéseik iránt megnyilvánuló növekvő szimpátiáról is.

Fontos kiemelni az első világháború szerepét és a vereség jelentőségét is. A német hadvezetés stratégiájának kulcseleme a századfordulón készült Schlieffen-terv aktualizált változatának végrehajtása volt. Ennek a lényege, hogy míg a Monarchia csapatai legyőzik a szerbeket, és feltartóztatják a keletről előre nyomuló oroszokat, addig a német csapatok villámgyorsan legyőzik a franciákat, majd a felszabadult kontingensek keletre szállításával maguk is segítik Oroszország térdre kényszerítését. A közös haditerv számításai azonban több hiba is csúszott: a Monarchia nem bírt a szerbekkel, és már a háború első heteiben katasztrofális veszteségeket szenvedett, az orosz vezérkar a kalkuláltnál sokkal hamarabb mozgósította csapa-

tait, és már a hadüzenet idejére jelentős kontingenseket állomásoztatott nyugati határainál, harmadsorban – és ez volt a legdöntőbb – a kezdeti sikereket követően a német csapatok gyors előretörése a nyugati fronton – a brit és francia hadsereggel szemben – lefékeződött. A villámháborúnak tervezett küzdelem fokozatosan állóháborúvá merevedett, amit irtózatossá anyagi és katonai erőfeszítések és milliós emberélet árán sem sikerült tartósan átbillenteni egyik hadviselő félnek sem a maga javára. „Mire a falevelek lehullanak, katonáink otthon lesznek” – szöveg a háború kezdetekor a II. Vilmos császárhoz kötődő optimista bonmot. A háborúnak ugyanakkor évekkel később sem lett vége, a fegyveres küzdelmek ilyen mértékű elhúzódására pedig egyik harcoló fél sem volt felkészülve. A végső siker elérése érdekében a hátszágokban kezdettől a termelési kapacitások irányított elosztásával, sok helyütt a hadigazdaságra történő ellátás bevezetésével próbálkoztak, ami a termelés teljesítőképességének radikális visszaesését eredményezte, a lakosság széles tömegei számára pedig korábbi életkörülményeik romlásával, fogyasztási és ellátási lehetőségeik beszűkülésével és komoly egzisztenciavesztéssel járt. A több fronton zajló háború végkimenetele szempontjából kulcsfontosságú volt az Amerikai Egyesült Államok magatartása, amely 1917 áprilisában – Németország túlságosan nagy megerősödésétől tartva – az antant szövetségese lett. Az amerikai vezetés ezt azzal indokolta, hogy ha Berlin uralná Európát, előbb-utóbb a tengerekre is kimerészkedne, ahol pedig már komolyan veszélyeztetné nemcsak a brit, de az amerikai érdekeket is. Amerika hadba lépésének jelentősége csak hónapokkal később mutatkozott meg. A kimerült, döntően európai államok között évek óta húzódozó háborús küzdelmekben a mérleg nyelvét az antant oldalára billentette mindaz a támogatás, amit az amerikai nyersanyag és infrastruktúra jelentett. 1918 őszére – a korábbi komoly sikerek ellenére – a Monarchia felőrldött, az olasz front összeomlott, a Wekerle-kormány lemondott, a hadvezetés pedig fegyverszünetet kért. 1918. október 17-én a volt miniszterelnök Tisza István történelmi jelentőségű beszédben jelentette be: „Ezt a háborút elvesztettük!” Amennyiben Németország, a Monarchia és szövetségeseik győztesen kerültek volna ki az évekig tartó konfliktusból, akkor egész máshogy nézett volna

ki a háború utáni Európa térképe. Még akkor is, ha a nemzetiségi túlsúly miatt a Monarchia egységét a világháborús győzelem sem garantálhatta volna. A háborút ugyanakkor a Monarchia elveszítette, a győztesek pedig – ahogy az lenni szokott – a „vae victis” elvét alkalmazták vele szemben.

Végezetül – de nem utolsósorban – nem segítette a Magyarország iránti nagyobb szimpátia kialakítását az a kép sem, amelyet az ország az 1918–1919 közötti időszakban magáról a külföld felé sugárzott. A forradalmakat követő, rövid életű rendszerek egy megvert, gyenge, polgárháborús állapotokkal küszködő ország képét közvetítették Nyugat felé. Különösen a Tanácsköztársaság kikiáltása – a világforradalom elterjedésétől való félelem – riasztotta a Párizsban ülő diplomatákat. Nem segítette az igazságosabb magyar álláspont érvényesülését Károlyi Mihálynak, a későbbiekben naivnak bizonyuló elképzelése sem, hogy együttműködő és engedékeny magatartással sikerülhet majd szimpátiát ébreszteni az ország iránt. De nem járt sikerrel a fegyveres ellenállás, a Tanácsköztársaság északi (vagy felvidéki) hadjárata sem, hiszen az antant a tervezett határok mögé való visszavonulásra utasította a Magyar Vöröshadsereget. A békekonferenciára szóló meghívó csak 1919. december 1-jén érkezett meg, a magyar képviselők ezért csak túlságosan későn indulhattak el Párizsba, hogy a magyar ügyet képviseljék a már egy éve ülésező párizsi békekonferencián. Az elhúzódó háborúból való teljes kiábrándulás, a frontokról hazainduló katonák, az elhibázott politikai és katonapolitikai döntések és a gyakori rendszerváltások miatt pedig Magyarország nem tudott következetesen végig gondolt, egységes álláspontot képviselni és egy konszolidált állam benyomását kelteni. Ehhez pedig nem volt képes kellő katonai erőt is társítani.

Mindezek a tényezők együttesen járultak ahhoz, hogy a világ új rendjéről döntők a nemzetiségi önrendelkezésekben képzelték el a jövőt. A tervük az volt, hogy a velük szövetséges kis államok láncolatára építve sikerül majd Oroszország hagyományos nyugati expanziójának és Németország keletre irányuló politikai törekvéseinek is gátat szabni. A békekötések után alig két évtizeddel később kitört, még sokkal nagyobb világegés megmutatta, hogy mekkorát tévedtek.

Bödök Gergely

A FELVIDÉKI MAGYAR KETTŐT TANULT: A DEMOKRATIKUS VÍVMÁNYOKAT ÉS A KISEBBSÉGI LÉTET

Az 1918 és 1920 közötti időszak történéseiről, Magyarország feldarabolásának okáról, az újonnan létrejött Csehszlovákia területén maradt felvidéki magyarság sorsáról beszélgettünk Simon Attilával, a Fórum Kisebbségkutató Intézet igazgatójával és a SJE Tanárképző Karán működő Történelem Tanszék vezetőjével.

1914. július 28-tól 1918. november 11-ig tartott a több mint 10 millió áldozatot követelő első világháború. A nagy gyarmatbirodalommal rendelkező – Franciaország, Oroszország, Nagy Britannia – országok álltak szemben Németországgal és az Osztrák–Magyar Monarchiával. A háború 1914-től a 1916-os év végéig és 1917 elejétől 1918 novemberéig tartó szakaszokra osztható fel. Amikor 1917-ben Oroszország kilépett, az USA Nagy Britanniához és Franciaországhoz csatlakozott, és a háborúzó felek gazdaságilag kimerültek: fordulópontjához érkezett a háború.

1918 őszére a központi hatalmak országai egymás után kapituláltak. Párizs környékén hosszas béketárgyalásokra került sor, és a vesztes országokra súlyos büntetéseket szabtak ki, melyek területvesztésben, jóvátételek fizetésében és haderőcsökkentésekben nyilvánultak meg.

A háború végén a vesztes államok területét alaposan megnyirbálták. Meghúzták az ún. demarkációs vonalakat. Új nemzetállamok jöttek létre. 1918. október 28-án megalakult a Csehszlovák Köztársaság. Ezzel régi vágyuk teljesült,

hiszen a 19. században már kezdett kibontakozni a szlovákok nemzetébresztő mozgalma, mely megtört az 1867-es kiegyezés következtében. Új közigazgatási rendszer lépett életbe. Hogy érintette ez az új ország területén élő magyarságot?

Annyiban helyesbíteném a kérdést, hogy Csehszlovákia létrehozása nem régi vágy volt, hanem nagyon is új és meglepő elképzelés, hiszen 1914 előtt érdemi formában ez a gondolat nem merült fel, és az első világháború idején is csupán Masaryk és köre volt az, aki ezt szorgalmazta, de sokáig nagy esély a megvalósulására nem

volt. Az akkor a mai Dél-Szlovákia térségében élő lakosságnak 1918 őszén semmi információja nem volt erről az elképzelésről. Ők az ószirózsás forradalom szellemében egy új, demokratikusabb Magyarország építésére készültek, és amikor az első híreket kapták Csehszlovákia megalakulásáról, azt nem kötötték össze saját és lakóhelyük sorsával, hiszen el sem tudták képzelni, hogy a későbbiekben ne Magyarország polgárai legyenek.

1918 végén a csehszlovák hadsereg és Piccione olasz tábornok parancsnoksága alá tartozó olaszországi csehszlovák légiók megkezdték Pozsony, Komárom, Rimaszombat, Kassa, Csap, Máramarossziget és Eperjes elfoglalását. Miért volt ez fontos az akkori csehszlovák vezetésnek, és hogyan fogadta ezt a magyar lakosság?

Beneš és a csehszlovák vezetés célja az volt, hogy a békekonferencia kezdetére birtokba vegye mindazt, amit a csehszlovák állam részének szerettek volna látni. A nyelvhatár fölötti felvidéki területeket már 1918 karácsonya előtt elfoglalták, a magyar többségű területekre viszont 1919 első két hetében vonultak be az olasz egyenruhás és olasz tisztek vezetése alatt álló csehszlovák csapatok. Ellenállásba – bár több régióban erre készült a lakosság – végül nem ütköztek. Egyrészt azért, mert a budapesti kormány nem nyújtott segítséget, kivonta a honvédséget, a helyi nemzetőr csapatok pedig nem állhattak ellen a jól felszerelt csehszlovák légióknak. Az ellenállás hiányát az is magyarázza, hogy a csallóközi, gömöri stb. magyarok azt hitték, hogy csupán átmeneti megszállásról, lényegében rendfenntartásról van szó, és a csehek, ahogy jöttek, úgy el is mennek. Hát nem így történt. Vagyis: fizikailag ugyan nem álltak ellen, de azt nem felejtették el hangsúlyozni, hogy csupán az erőszaknak engednek, és sohasem mondanak le az önrendelkezési jogukról. Mint ahogy például Rimaszombat tiltakozó jegyzékében is áll: „...városunk megszállásának túrése nem azt jelenti, hogy az által bármiben elismernők annak jogosságát, nem jelenti azt, hogy a megszállás túréseiből az általunk el nem ismert cseh-szlovák állam előtti meghajlásra lehessen következtetni, és a legkevésbé jelenti azt, hogy bármi tekintetben is elismernők azt a minden ténnyel és igazsággal merőben ellentétes állítást, hogy a mi színmagyar városunk, amely egy összefüggő egészet képező szín-

magyar területnek az északi szélén fekszik, akár a jelenben, akár a múltban a szlovák föld történelmi részét képezné, vagy képezte volna.”

1919-es év elején a Felvidéket már el is foglalták a csehszlovák csapatok. A közigazgatási rendszert fokozatosan alakították át. A kormány több várost nagyközségi rangra „emelt”, és jogában állt a települések egyesítése vagy akár szétválasztása is. Mi célból történtek ezek az események?

A megszállt területeken a közigazgatás kiépítése a Prága által Szlovákia élére kinevezett teljhatalmú miniszter, Vavro Šrobár feladata volt, aki valóságos diktátori hatalommal rendelkezett. A helyzete azonban így sem volt könnyű, mivel kevés, a csehszlovák állam szempontjából megbízható, ember állt rendelkezésére. A megyék élére új zsupánokat ültetett, kicserélték a csendőrparancsnokokat, vasúti igazgatókat stb., de az adminisztráció 90%-a régi maradt – legalábbis még jó néhány héten és hónapra át. Az, hogy a magyar lakosság (de a szlovákok egy része sem) nem támogatja terveit, nyilvánvaló volt számára. Ezért is vont meg az önkormányzati jogokat a városoktól, és züllesztette le azokat nagyközséggé, mert így azok állam által kinevezett zsupánok és szolgabírók ellenőrzése alá kerültek, és így nem tudtak szembefordulni a kormánynak szándékaival. Az első hetekben azonban még egyfajta kettős hatalom volt a dél-szlovákiai térségben. Például a Gömör megye élére kinevezett Samuel Daxner nem is mert Rimaszombatban tartózkodni, hanem Tiszolcra irányított, miközben a régi megyei vezetés Putnokra költözött át, és továbbra is megpróbálta a kezében tartani a megye megszállt részének irányítását. És sok tekintetben nem is eredménytelenül.

A trianoni békeszerződés következtében Magyarország elvesztette területének 2/3-át, lakosainak pedig 1/3-át. Hogy érintette ez Csehszlovákia területeit, megmaradtak-e a korábban kijelölt határok, vagy volt változás?

A magyar–csehszlovák határ ügyét az 1919. február végén megalakult ún. csehszlovák bizottság kezdte tárgyalni, és a legtöbb kérdésben tkp. nagyobb viták nélkül március közepére döntött. Nagyjából a Vix alezredes által 1918. december 23-án Károlynak átnyújtott jegyzékben szereplő demarkációs vonal alapján, vagyis a Duná-

hoz, az Ipolyhoz, attól keletre pedig a vasútvonalakhoz igazodva. Ekkor a csehszlovák fél még megpróbálta délebbre tolni a határokat, teljesen a Mátra és a Bükk déli lejtőire, s a Magyar Tanácsköztársaság ellen indított támadásának is ez volt a fő célja. A párizsi Legfelsőbb Tanács június 12-i ülése azonban a fentebb már jelzett határt rögzítette, amelyen egy júliusi döntéssel még annyit változtattak, hogy Csehszlovákia megkapta Ligetfalut. Amikor 1920. június 4-én Csehszlovákia nevében Beneš és Osuský aláírták a trianoni békeszerződést, az 1919 nyarán kialakult államhatár vonalát törvényesítették.

Míg a fenti történések zajlottak, eközben Párizs környékén folytak a béketárgyalások, az egyeztetések. A magyarországi vezetők közül csak az 1919. november 24-én létrejött kormány kapott meghívást, addig senki nem képviselte az országot. Mi volt ennek az oka?

Röviden szólva annyi, hogy az előző kormányokat nem ismerték el a győztesek tárgyalópartnerként. Ennek a jelentősége pedig abban van, hogy azzal, hogy az 1919-es év Magyarországon a bolsevik terror és az azt követő fehérterror jegyében telt, a békekonferencia a magyar kérdést folyamatosan halasztotta. A németekkel már 1919 júniusában, az osztrákokkal szeptemberben megkötötték a békét, és ezt még akkor, amikor a békekonferencia teljes létszámában működött, és a döntéshozók a helyszínen voltak. Ennek is köszönhető, hogy mindkét ország esetében figyelembe vették a békejavaslatra adott választ, és néhány esetben a népszavazás elvét is elfogadták. Azzal viszont, hogy a magyar békeküldöttséget csupán 1920 januárjában hívták ki Párizsba, amikor már a konferencia lényegében befejeződött, már senki nem kívánt támogatni semmiféle érdemi változtatást a békejavaslaton. Ami nem azt jelenti, hogy ha a magyar béke delegáció már 1919 nyarán kiutazhatott volna, ma alapvetően más határok volnának, de valószínű, hogy egy-két térség esetében akár más döntés is született volna.

Hogy reagált a végleges határok kijelölésére és a csehszlovákiai közigazgatási változásokra az ott élő magyarjék lakosság? Volt-e negatív vagy pozitív hozadéka az 1918–1938-as időszaknak?

A magyar lakosság a kezdetben egyértelműen elutasította Csehszlovákiát. És

nem csak nemzeti okok miatt, de azért is, mert a Károlyi által meghirdetett és megkezdett változásokhoz (pl. 8 órás munkaidő, sajtószabadság stb.) képest Šrobár diktatúrája visszalépést jelentett. A csehszlovák hatalom intézkedései, a sortüzek, az internálások, a szoborrombolások mind elidegenítően hatottak a magyar lakosságra, s csak növelték a csehszlovák állammal szembeni ellenérzéseiket. 1919 végétől azonban megkezdődött Csehszlovákia demokratizálása, 1920 elején elfogadásra került az alkotmány, áprilisban megtartották az első parlamenti választásokat, ami a magyarok számára is élhetőbbé tette azt az országot. Az első Csehszlovák Köztársaság hozadéka mindenképp az általános választójogban, a liberális demokrácia működésében, a viszonylag jól működő szociális rendszerben volt. De ezek csak részben tudták ellensúlyozni azt, hogy Prága csehszlovák nemzetállamot épített, a magyar lakosságot számos sérelem érte, és másodrendű polgárnak érezte magát. A korabeli szlovenszkói magyar értelmiség egyik kiemelkedő alakja, Pfeiffer Miklós kanonok ezt így fogalmazta meg: „A felvidéki magyar kettőt tanult: megtanulta a cseheken, mit jelentenek a demokratikus vívmányok, ha azokat végrehajtják. De saját kisebbségi helyzetében sokszor azt is kénytelen volt megtanulni, hogy mit jelent egy nép számára, ha reá vonatkozóan a demokratikus intézményeket csak mostohán alkalmazzák.”

Milyen volt a történészek Trianonhoz való hozzáállása a rendszerváltás előtt,

a rendszerváltást követő néhány évben, és hol tart most?

A két háború között, mint ahogyan a sztálinizmus időszakában sem, nem beszélhetünk Trianon szakszerű, forrásokra alapozott vizsgálatáról. Az a Kádár-rendszer idején kezdődött meg, többek között L. Nagy Zsuzsának, Ormos Máriának, Ádám Magdának köszönhetően, de igazából lendületet a rendszerváltás után kapott, többek között Romsics Ignácnak vagy Zeidler Miklósnak a munkái révén. Ma, az Ablonczy Balázs által vezetett Trianon 100 kutatócsoport a legfontosabb ebből a szempontból, és nekik köszönhetően az utóbbi két évben több forrásközlés és monográfia látott napvilágot. Ami manapság új, az, hogy a kutatások hangsúlyja már korántsem az ideologikus vagy a diplomáciatörténeti megközelítésen van, hanem előtérbe került a mikrotörténelem, és egyre többet foglalkozik a történetírás Trianonnak a mindennapokra gyakorolt hatásával. És szerencsére egyre több az olyan projekt, amely az átlag érdeklődőhöz is közelebb hozza a témát, de közben megőrzi a szakmai igényességet is. Ilyen például a trianoni menekültek sorsával foglalkozó kutatás, vagy épp az a dokumentumfilm, amely a napokban készült el, és Trianonnak a református egyházra gyakorolt hatását mutatja be.

Hogy alakult a felvidéki magyarság Trianon-émlékezete az elmúlt 100 évben?

A szlovákiai magyarok évtizedeken keresztül nem beszélhettek szabadon Trianonról, a csehszlovák megszállás utáni

eseményekről, sortüzekről, sérelmekről, és sajnos nem történt meg a trianoni történetek családon belüli áthagyományozása sem. Ezt utólag már nem lehet pótolni. De nem történt meg a „felvidéki Trianon” szakszerű, történészi feldolgozása sem: sem a szlovák, sem a magyarországi kollégák nem érezték ezt magukénak. A mostani évforduló talán a felvidéki magyar szempontból is fordulópont lehet, hiszen végre elkezdődött annak a feltárása, hogy ment végbe az államfordulat az egyes települések és régiók, lényegében a felvidéki mindennapok szintjén.

Melyek azok a legmakacsabb Trianon-legendák, melyek napjainkban is meghatározóak, és a köztudatban élnek? Mi az alapja és cáfolata ezen legendáknak?

A Trianon-legendárium rendkívül gazdag, ami tkp. érthető is, hiszen a döntés olyan mértékben döbbsentette meg a magyar társadalmat és döbbsenti meg ma is, hogy az emberek egy része úgy érzi, a mi-értre racionális válasz nem is adható. Így sokan olyan válaszokat keresnek és találnak, amelyek a legkevesebb köze sincs a valósághoz. A probléma nem az, hogy a szabadkőműves-összeesküvés vagy akár a román kéjhölgyek legendája annak ellenére még mindig fel-felbukkan, hogy a mérvadó történetírás számtalanszor cáfolta ezeket, hanem az, hogy ezek a tudománytalan és sokszor kirekesztő nézetek komoly teret kapnak akár még a közszolgálati hírközlésben is.

Fritz Beke Éva

Simon Attila

1966-ban született Rimaszombatban. Egyetemi tanulmányait a pozsonyi Comenius Egyetemen, doktori képzését a Pécsi Tudományegyetemen végezte. Jelenleg a Fórum Kisebbségkutató Intézet igazgatója és a Selye János Egyetem tanszékvezető docense. Elsősorban a két világháború közötti időszak szlovákiai magyar történelmével foglalkozik. A Magyar Tudományos Akadémia külső tagja.

BENNÜNK ÉLŐ NEMZETI TRAUMÁK

Sasha Premind

Egy nemrég lezajlott pályázat kapcsán történelmi traumáinkat kutattuk a Kodolányi János Egyetemen összetett kérdőíves eljárással és interjú módszerekkel, véleményformáló célcsoporttal, 1500-as mintán. A lekérdezésre Magyarországon kívül Erdélyben, Felvidéken, Délvidéken és Őrvidéken került sor. Hat történelmi traumát határoztunk meg, köztük Trianont is. A Likert-skála alapján 1-től 5-ig lehetett pontozni, egy pont a kevésbé súlyos, öt pont a nagyon súlyos trauma. Az alábbi kérdésekre restültük a választ.

Ez a történelmi trauma a mai napig mély hatással van Magyarországra.

Eredmény: csaknem lineáris regressziós kapcsolat mutatható ki a történelmi trauma bekövetkezésének ideje és a mai napig tartó hatás mértéke között: minél régebbi az esemény, annál kisebb negatív befolyása van ránk. Azonban kiugrik az iménti tendencia szabályosságából Trianon megítélése. Ez az esemény okozza a legsúlyosabb hatást a mai magyarokra a válaszadók szerint. Az átlagok csökkenő sorrendben a következők: Trianon = 4,4; kommunizmus = 4,2; 1956 = 4,1; 1848 = 3,3; török = 2,6; tatár = 1,9.

Ez a történelmi trauma Magyarország történetének legnagyobb tragédiája.

Eredmény: a felsorolt történelmi események közül a magyar történelem legnagyobb tragédiájának szintén az időben hozzánk közelebb állókat tartják legsúlyosabbnak, viszont a trianoni döntés régebben volt, mint 1956 vagy a kommunista diktatúra létrejötte, mégis azt ítélték meg a legnagyobb tragédiának. Az 1–5-ös skálán 4-es érték fölötti átlag csak erre adódott. Az átlagok csökkenő sorrendben a következők: Trianon = 4,2; kommunizmus = 3,6; 1956 = 3,5; 1848 = 2,8; török = 2,2; tatár = 1,9. Összehasonlítva a napjainkra gyakorolt mély hatással a legnagyobb tragédiaként való beállítás alacsonyabb értéket kapott mindhárom XX. századi eseményre, míg a korábbiakra szinte azonosat.

Gyakran jut eszembe ez az esemény, és az, amit Magyarország számára jelentett.

Eredmény: történelmi traumáink negatív hatása annál gyakrabban jut a válaszadók eszébe, időben minél közelebbi eseményről van szó. Leggyakrabban Trianon máig érezhető szerepe gondolkodtatja el a magyarokat. Az 1–5-ös skálán

4-es érték fölötti átlag egyik eseménynél sem szerepel, míg a súlyosságánál, tragédiájánál, a korábbi kérdéseknél igen. Az átlagok csökkenő sorrendben a következők: Trianon = 3,5; kommunizmus = 3,3; 1956 = 3,2; 1848 = 2,5; török = 1,9; tatár = 1,5.

Ez az esemény jó és rossz következményekkel is járt Magyarország számára.

Eredmény: történelmi traumáink ambivalens megítélése a legalacsonyabb Trianon esetében (1,9-es átlag az 1–5-ös skálán), ami azt jelzi, hogy ennek az eseménynek látják legkevésbé a pozitív hatását a válaszadók, valószínűsíthetően csak a negatívát érzékelik. A legmagasabb érték a török hódoltságnál adódott (2,6-os átlag), ennek az eseménynek van a leginkább kettős hatása, rossz és jó következménye is.

Ez az esemény súlyosságában nem hasonlítható semmi máshoz, amit Európa más nemzetei elszenvedtek.

Eredmény: történelmi traumáink negatív hatását Európa más nemzeteinek elszenvedett eseményeihez hasonlítva Trianon szerepe a legszámottevőbb (3,8-as átlag az 1–5-ös skálán). Három átlag adódott 2,5 fölött, ami azt jelzi, hogy ezek-

nél súlyosabb történelmi eseményt nem igazán kellett más európai ország lakosságának elviselnie. Ezek: Trianon, 1956 és a kommunizmus hatása. Az 1–5-ös skálán 4-es érték fölötti átlag egyik eseménynél sem szerepel. Az átlagok csökkenő sorrendben a következők: Trianon = 3,8; 1956 = 3; kommunizmus = 2,8; 1848 = 2,4; török = 2,2; tatár = 1,9.

Magyarország túlélt ezen az eseményen, és képes azt objektíven, történelmi távlatból szemlélni.

Eredmény: történelmi traumáink közül azokon sikerült túltenni magukat a válaszadóknak, amelyek időben korábban történtek. Továbbra sem tudják objektíven, történelmi távlatból szemlélni a XX. századi eseményeket. Különösen Trianont nem. Három átlag adódott 4-es körül, a tatárjáráson, a török hódoltságon és az 1848-as szabadságharcon már túltette magát a magyarság. Ugyanakkor a trianoni döntésen, az 1956-os forradalmon és a kommunizmus hatásán a mai napig sem sikerült túltenni magát a nemzetnek.

Az átlagok növekvő sorrendben a következők: Trianon = 2,1; kommunizmus = 2,3; 1956 = 2,5; 1848 = 3,8; török = 4,2; tatár = 4,3.

Ez a történelmi esemény mély érzelmeket vált ki belőlem.

Eredmény: legmélyebb érzelmeket vált ki a válaszadókban a trianoni békeszerződés (3,5-ös átlag) és az '56-os forradalom leverésének emléke (3,3-as átlag). Erős lelki traumát jelent még a második világháború utáni kommunista diktatúra (3,1-es átlag). Kevésbé mély érzelmeket vált ki az 1848-as szabadságharc leverése (2,6-os átlag), még enyhébbet a török hódoltság (1,8-as átlag) és a tatárjárás (1,6-os átlag).

Fontos, hogy rendszeresen emlékezünk erre az eseményre, levonjuk a tanulságait és megpróbáljuk helyrehozni az általa okozott kárt.

Eredmény: a válaszadók fontosnak tartják, hogy emlékezzünk a történelmi traumáinkra, és levonjuk a tanulságait, valamint próbáljuk meg helyrehozni az általa okozott károkat. Az átlagok sorrendje a történelmi eseményekből való okulás és emlékezés alapján: azonosan ítélik meg Trianont és 1956-ot (4-es átlag), közel ilyen a második világháború utáni kommunista hatalom (3,8-as átlag), kissé leszakadva következik 1848 (3,5-ös átlag),

kevésbé tartják fontosnak az emléket és tanulságait a török hódoltságnak, illetve a tatárjárásnak (átlagok 2,5 és 2,4).

A történelmi traumák megítélésében kiemelkedő helyet kap, szinte mind a nyolc esetben a trianoni békeszerződés, sok tekintetben ezt követi a második világháború után kialakult kommunista diktatúra, majd az 1956-os forradalom leverése. Ezekben az esetekben az a gondolatmenet, hogy a régebben történt dolgokra kevésbé emlékezünk, mint a később történetekre, nem igazolódott be, hiszen a magyar kultúrában, mondhatjuk határoktól függetlenül Trianon traumája jelentősen jelen van a magyar emberek gondolatvilágában annak ellenére, hogy időben korábban történt, mint a kommunista diktatúra létrejötte vagy az 1956-os forradalom. A kommunista diktatúra súlyossági megítélése is hasonló helyzetben van, mint a trianoni megítélés, hiszen időben korábban történt, mint az 1956-os forradalom, mégis súlyossági szintben megelőzi 1956-ot.

A régebbi három, a magyar kultúrára vonatkozó történelmi trauma megfelel a fenti elvárásnak, nevezetesen annak, hogy az időben régebben történtek inkább feledésbe merülnek a később történetekhez viszonyítva, súlyossági szempontból is. Tehát a tatárjárást, a török hódoltságot és az 1848-as szabadságharcot kevésbé súlyosnak ítélik meg az időben később létrejött történelmi traumákhoz viszonyítva.

Ez azt jelenti, hogy politikai, szociálpszichológiai, oktatási, mind pedig pszichológiai szinten többet kell foglalkozni: 1. a trianoni trauma, 2. a kommunista diktatúra, 3. az 1956-os forradalom traumájának feldolgozásával, ebben a súlyossági sorrendben. Ez a sorrend jellemzi a határon túli magyarokat is, annyi különbséggel, hogy Trianon traumája magasabb pontszámot mutat, mint a magyarországi magyaroké, tehát ők sokkal mélyebben élnek meg Trianon tragédiáját.

Javaslat: feltárni, kinyitni a történelmi traumáink tabuként kezelt területeit. Új könyveket/tankönyveket írni levéltári adatok alapján arról, hogy mi történt 1914–1920 között, mi történt a kommunista hatalomátvétellekor (1945–1947), mi történt 1956-ban. Fórumokat szervezni, ahol lehetőség van kibeszélni történelmi dolgainkat, különös tekintettel a trianoni békeszerződésre.

Bordás Sándor

Trianon kitörölhetetlen trauma marad. Viszont nem mindegy, hogyan viszonyulunk ehhez a békediktátumhoz. Magyarország Kormánya 2010-ben adta meg a helyes választ az 1920-as igazságtalan békeszerződésre, hogy nemzeti történelmünk legtragikusabb napja ne csak egy sötét gyásznap legyen az életünkben, hanem egy erőt adó nemzeti összetartozás, ami egymáshoz emel minden magyart a Kárpát-medencében.

Magyarország Kormánya felelősséget érez és vállal az elszakított területek magyarságáért, s ezt 2010. május 31-én az országgyűlés a következő indoklással törvénybe is iktatta: „Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békediktátum kitörölhetetlen, máig feldolgozatlan nyomot hagyott Közép-Európa nemzeteinek tudatában, generációk óta a régió történelmének és politikai eseményeinek közvetlen vagy közvetett befolyásolója. Közép-Európa államai és nemzetei a döntés rájuk vonatkozó következményeinek megfelelően eltérő módon viszonyulnak a szerződéshez. Egyes nemzetek önazonosságuk megteremtése és kiteljesítése szempontjából meghatározó és előremutató eseménynek tekintik, ám a magyarság számára Trianon a XX. század legnagyobb tragédiája. A nemzeti emlékezés, a Kárpát-medence népei közös jövőjének elősegítése és az európai értékek érvényesülése azt a feladatot rója ránk, hogy segítségük Trianon döntéseinek megértését és feldolgozását. Ugyanakkor lehetőséget ad arra is, hogy bebizonyítsuk: a nyelvből és kultúrájából erőt merítő magyarság e történelmi tragédia után képes a nemzeti megújulásra, az előtte álló történelmi feladatok megoldására.” Június 4. nem gyásznap csupán, hanem a Nemzeti Összetartozás Napja.

TRIANON 1920

A történelem tanúi

A 100 évvel ezelőtti trianoni események nagyon nagy hatással voltak a magyar nemzetre, hiszen az ország területének 2/3, a lakosság 1/3 része került idegen közigazgatás alá. Napjainkban számos, a témával foglalkozó kiadvány jelent meg. A Trianon 100 – A történelem tanúi c. könyv a korabeli dokumentumokon kívül archív felvételeket is tartalmaz.

A történelmi eseményeket kronológiai sorrendben olvashatjuk, kezdve az első világháborút megelőző évtizedekben Magyarország nemzetiségi összetételének bemutatásával. A különféle nemzeti törekvések egyre nagyobb mértéket öltöttek, és az akkori ország déli területein egyre jobban kiéleződtek az ellentétek. Majd megtudjuk azt is, mi vezetett az első világháború kirobbanásához. A Monarchia hadseregén belül a nemzetiségek között kisebb-nagyobb ellentétek mutatkoztak meg, pl. a hajókon összeesküvéseket szítottak, a földi hadtestek soraiban sok volt az áruló és a kém. Az idő előrehaladtával – 1917 első felében – a nagyhatalmak képviselői különböző platformokon tárgyaltak, valamint a helyi szabadkőműves mozgalmak is feltárták terveiket, és egyre gyakrabban jött szóba a különféle nemzetállamok

megalakítása. Miután a háború befejeződött, megkezdődtek a béketárgyalások, és az antant hatalmak előálltak területi igényekkel. A könyv további oldalai betekintést nyújtanak a Clemenceau-jegyzékbe, a Tanácsköztársaság megalakulásába majd bukásába. Természetesen olvashatunk a trianoni békeszerződés rendelkezéseiről és következményeiről. Bár a könyv címből a trianoni történelem beszámolójára számít az olvasó, e kötet összeállítói nem álltak meg ennél – a magyar nemzet számára – a gyászos eseménynél. A két világháború közötti időszakban is érezhető volt Trianon hatása, és különféle kezdeményezések hívták fel a figyelmet a Magyarországot ért igazságtalanságra. Ilyen tilta-

kozó céllal keresztelték el Endresz György és Magyar Sándor repülőgépét „Justice for Hungary” (Igazságot Magyarországnak) névre, mellyel 1931. július 15-én indultak el, és 25 óra alatt repültek át az Atlanti-óceánt. A kiadvány tovább ismerteti a történelmi eseményeket, leírva, hogy 1938 őszén miként fogadták Horthy Miklós kormányzót a visszacsatolt területeken. A második világháború ismertetésével, majd az azt követező, a magyarságot ismét tragikusan érintő történelem bemutatásával folytatódik az összeállítás. A szerzők Trianont elhallgatott tabuként említik. Az utolsó oldalakon pedig a múlt terhes örökségét tárgyalják, majd röviden ismertetik, hogy a magyarság miként vélekedik az 1920-as eseményekről a rendszerváltás fényében.

A felhasznált forrásokat Prantner Zoltán válogatta, melyekhez jegyzeteket is írt. A fényképekkel gazdagon illusztrált kiadvány fotói között a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum tulajdonában lévők is szerepelnek, ezekhez a szakmai magyarázatot Bánffyiné Kalavszky Györgyi írta. A kötetet a Kortárs szemmel sorozatban jelent meg.

Fritz Beke Éva

TRIANON-LEGENDÁK

Vajon milyen szerepet játszott Georges Clemenceau francia miniszterelnök magyar menyje a trianoni döntésben? Tényleg szabadkőműves összeesküvés állt Magyarország felosztása mögött? Valóban hajózható folyónak állítottak be az utódállamok néhány patakot, csakhogy nagyobb területhez jussanak? Tudatlanok lettek volna az antant döntéshozói? Lejár a békeszerződés? Van titkos záradéka?

Ablonczy Balázs 2010-ben napvilágot látott könyve többek között ezekre a kérdésekre keresi a választ. Trianon olyan sokkot jelentett a magyar társadalomnak, amelyet talán a mai napig nem dolgozott fel. A legkülönfélébb történetek születtek

meg és éltek túl az elmúlt évtizedeket a trianoni békekötés körülményeiről, melyek magyarázatot próbáltak adni erre a nemzeti traumára. Ezek a legendák még a mai napig is befolyásolják, sőt meghatározzák a társadalom egy részének történelmi tudatát. Ablonczy könyve, mely komoly kutatásokon alapszik, igyekszik a különböző legendák hátterét felderíteni, és feltárni az adott történet keletkezésének körülményeit. „Néha magam is meglepődtem: amikor elérkeztem egy-egy legenda valóságmagvához, és rádöbbentem: tulajdonképpen igaz is lehetne. Természetüknél fogva e legendák gyakran nehezen megfoghatók, szájhangományként élnek, esetleg emlékiratok,

újságok lapjain bukkannak fel. ... Ehhez máig ható érvénnyel lehet hozzátenni a csaknem hét évtizede, Ravasz László lapjában született gondolatot: »Trianon ellen az tesz a legtöbbet, aki a legtöbb hazugságot írja ki a magyar életből és a legtöbb igazságnak szerez érvényesülést.« – írja a szerző a könyv bevezetőjében.

Akik kezükbe veszik a könyvet, azoknak jó kiindulópontot jelenthet, ha az eseménytörténeten kívül kíváncsiak a mélyebb összefüggésekre, és értelmezni kívánják a mai közéletben és publicisztikában is rendszeresen felbukkanó hiedelmeket, spekulációkat, legendákat.

Édes Enikő

JUSTICE FOR HUNGARY – IGAZSÁGOT MAGYARORSZÁGNAK

Endresz György az első magyar óceánrepülő Erdélyben, egy sváb családban látta meg a napvilágot. Magyarul csak 16 éves korában tanult meg, amikor cseregyereként Szegedre került. Az első világháború idején először gyalogsági hadnagyként szolgált. 1915-ben elfogták, majd 1916-ban az orosz hadifogságból regénybe illő, kalandos úton szökött meg: Szibériából először Finnországba menekült, majd Svédországon keresztül ért haza, Magyarországra. Ettől kezdve a császári és királyi légjáró csapatok tagjaként az olasz harctéren folytatta katonai pályafutását. A háború végére négy igazolt légi győzelmet és több kitüntetést mondhatott magáénak. (Részt vett az 1921-es nyugat-magyarországi megmozdulásban is, melynek végeredménye a Sopron és környékén elterülő nyolc falu Magyarországhoz tartozásáról szóló népszavazás lett.)

Amikor feloldották a Magyarország 1920-as feldarabolása után elrendelt repülési tilalmat, Endresz először pilótaként tevékenykedett, majd repülőgyárban dolgozott, később pedig a Magyar Aero Szövetségnél vállalt oktatói állást.

Ez időben (1927) történt, hogy Charles Lindberg első emberként repülte át az Atlanti-óceánt, és e teljesítménytől ihletve Magyar Sándor, a Kanadában élő pilóta felvetette az ötletet, mi lenne, ha a magyarok is megpróbálkoznának ezzel az úttal. Egyik előadása alkalmával Endresz György mesélte, hogy a sajtónak köszönhetően gyorsan terjedt a kezdeményezésük híre. Az emberek pedig azt hitték, rövid időn belül sor kerül a szenzációs eseményre, de kevese-

ket érdekelt, hogy van-e megfelelő anyagi háttér. Mivel késett a várva várt repülés, a tömeg csalódott.

A pilótákat nyilvánosan szidalmazták, ócsárolták, hogy úgysem lesz semmi a tervezett repülésből. A nehézségeket le kellett valahogy küzdeni. Bár az 1920. június 4-ei – Magyarországot ért – tragédia elleni tiltakozás vágya elnyomta a szkeptikusok véleményét, mégis évekbe tellett, míg a külföldi magyarok adományaiból összegyűlt a repülőgép ára. A folyamatosan felmerülő műszaki gondokat – mint pl. az üzemanyagtartályok megnövelése, a futómű módosítása – is megoldva 1930-ban Magyar és Endresz átvették a Lockheed Sirius típusú, kétüléses repülőgépet. A magyar nemzettel együttérző angol sajtómágnás, Lord Rothermer javaslatára keresztelték a gépet Justice for Hungary (Igazságot Magyarországnak) névre. A Justice for Hungary Endresz György pilótával és Magyar Sándor navigátorral a fedélzetén 1931. július 15-én az újfundlandi (Kanada) repterről elindult a hírnév útján. Rossz légköri viszonyok – köd, sötétség – ellenére szépen haladtak az Atlanti-óceán felett. Nyolc órán keresztül rádiókapcsolatot sem tudtak létesíteni, csak iránytű állt a rendelkezésükre. A távolság csökkenésével

az üzemanyag is vészesen fogyott. A magyar légtérben már akadozott a motor, és Bicske határában kényszerleszállást hajtottak végre. (Az már később, a földet érés után derült ki, hogy lett volna elég üzemanyag a mátyásföldi repülőtérrig, csakhogy Endreszék idő előtt cseréltek üzemanyag-tartályt.) „A két óceánrepülő 26 óra és 20 perc alatt 5770 kilométert tett meg, és három világrekordot is felállított: a kedvetlen időjárási viszonyok ellenére 13 óra 50 perc alatt, továbbá óránkénti 250 kilométeres átlagsebességgel ők jutottak el leggyorsabban Amerikából Európába, és ők repültek legtovább az öreg kontinensen.”

1931. július 20-án hatalmas tömeg fogadta a két pilótát a budapesti Hősök terein. Horthy Miklós kormányzó a Várban fogadta Endresz Györgyöt – akit szolgálton kívül őrnaggyá léptetett elő – és Magyar Sándort, akinek a századosi rangot adományozta. Egy évvel később Endresz György és Bittay Gyula navigátor egy római kongresszusra repült, amikor Róma közelében a gép lezuhant, és mindketten életüket veszítették.

A pilóták bravúros teljesítményéről évtizedekig szó sem eshetett. Áttörést a repülés 50. évfordulója jelentette, mikor a Magyar Repülő Szövetség megemlékezett a repülőút jubileumáról, és emlékkövet is avattak az első magyar óceánrepülő tiszteletére. Azóta számtalan intézmény, egyesület és polgári társulás viseli Endresz György nevét.

Fritz Beke Éva

A Nemzeti Összetartozás Napja

2020. június 4-én a Nemzeti Összetartozás Napján 16,30-kor országsszerte megszólaltak a református templomok harangjai, ezzel emlékezve a 100 évvel ezelőtti gyászos eseményekre. Az alábbiakban rövid ízelítőt adunk néhány helyszíni megemlékezésről.

Bacskában az ünnepi alkalom 16,32-kor kezdődött, ezzel is emlékeztetve a percre pontosan egy évszázada történetekre. Az ünnepi istentiszteleten Kendi Csaba esperes szolgált, majd a himnusz eléneklése után a jelenlévők megtekinthették a Reformátusok és Trianon című dokumentumfilmet.

Hanván, Tompa Mihály síremlékénél 16,00 órakor Nagy Ákos Róbert esperes köszöntötte az egybegyűlteket. Felidézte a trianoni békekötés történelmi hátterét, s annak következményeit, a gyülekezet szívére helyezve Pál apostol igei útmutatását a Gal 6, 9–10 alapján.

Kassán, a református templomban a történelmi egyházak képviselői – Pásztor Zoltán római katolikus püspöki helynök, Bohács Béla görögkatolikus parókus és Orémus Zoltán esperes, helyi lelkipásztor – imádságban fordultak Istenhez, kérve vezetését és áldását nemzetünkre és a Kárpát-medence többi népére. Az imádságok között Rákóczi énekét, a 346. dicsé-

ret egy-egy versét énekelte a gyülekezet. A harangszó után egy szavaltat és Balassa Zoltán helytörténész előadása hangzott el. 17,00 órától az összetartozást kifejezve videóközvetítéssel egybekötött istentiszteletet szerveztek. Magyarországról a miskolci tetemvári gyülekezettel, Erdélyből az oltszemi, a mikóújfalui és a geryeszegi testvérekkel, illetve Kárpátaljáról a salánki gyülekezettel alkottak egy testvéri közösséget az ige körül.

Léván az emlékezők a harangzúgást követően a „100 év 100 szó” zoltárösszeállítás szövegével könyörögtek, és egy-egy szál virágot helyeztek el a gályarab prédikátorok emlékkövére. A templomban Kassai Gyula esperes hirdette az ígét. A jelenlévők végül a himnusz elenkése előtt a „Hangok a Kárpát-medencéből” című videóüzenetet tekintették meg, amelyet öt Kárpát-medencei lelkész készített erre az alkalomra.

Felsőszecsén, a református templomban emlékezett a közösség. Lelkes fiatalokból álló csoport irodalmi-zenés összeállítást adott elő, majd a 2001-ben ültetett összetartozás fájára tűztek nemzeti szalagokat az emlékezők.

A martosiak is csatlakoztak a Kárpát-medencei egyházi közösségekhez, és 16,30-kor 100 másodpercig szóltak a református templom harangjai, jelezve,

hogy az itt élők részesei akarnak lenni az összetartozásnak. A megemlékezést az önkormányzat, az Esterházy Akadémia és a református egyházközség közösen szervezte. A Felvidék himnusza után világi és egyházi előljárók köszöntötték a jelenlévőket. Az ünnepi alkalmat Szénási Lilla lelkész imádsága zárta. Az alkalom után a jelenlévők meggyújtották és a millenniumi emlékmű körül helyezték el az emlékezés mécseseit.

Perbetén a református egyházközség szervezésében a helyi magyar egyházi, oktatási, társadalmi és politikai szervezetek közösen emlékeztek a trianoni békediktátum aláírásának 100. évfordulójára. A református templomkertben került leleplezésre az az emléktábla, amely erre a népünket ért igazságtalan, történelmi eseményre emlékeztet. A polgármester köszöntője után Erdélyi Zoltán lelkipásztor szólt az egybegyűltekhöz Jer 29,11 alapján. Itt is felcsendült a Felvidék himnusza, majd a harangszó után a nemzeti imádság éneklésével fejeződött be a meghitt alkalom.

Lapunk nyári számában bővebben számolunk be arról, hogy a felvidéki reformátusság miként emlékezett a 100 évvel ezelőtti, magyarságot sújtó nemzeti tragédiára.

Fritz Beke Éva

A Pátria rádió református műsorai

- Június 28-án, a 7.05-kor kezdődő Világosságban Virág Szilvia dunaszerdahelyi beosztott lelkész a thiatirai gyülekezetnek írt levél üzenetét tolmácsolja a hallgatónak.
- Július 12-én, a 7.05-kor kezdődő Világosság adásában Nagy Gábor alsólánci lelkipásztor Sámuel születésének történetét adja közre.

A Pátria rádió a vasárnapi, 10,00 órai református istentiszteletet, másnap, azaz hétfőn 13.05-kor ismétli.

A Pátria rádió élőben a rádió honlapján vagy az alábbi frekvenciákon érhető el: 89,6 MHz – Pelsőc, 91,4 MHz – Dunaszerdahely, 98,0 MHz – Losonc, 98,3 MHz – Kékkő, 98,7 MHz – Érsekújvár, 98,9 MHz – Pozsony, 102,4 MHz – Szenc, 105,8 MHz – Szepsi, 105,9 MHz – Rozsnyó, 106,2 MHz – Párkány és 106,7 MHz – Töketerebes.

FELHÍVÁS

Egyetemes Egyházunk a Közoktatási Tanács szervezésében továbbképzést tart 2020. július 6-án a rimaszombati Csillagházban oktatási intézményt működtető alapító-fenntartóknak és igazgatóknak. A meghívott előadó az aktuális, oktatási intézményeket érintő állami törvényeket ismerteti: az alapító-fenntartó jogköre és feladata, az igazgató hatásköre, az oktatási rendszer működése, az igazgatóválasztás folyamata, az állami és egyházi oktatási intézmények finanszírozása és a további hatályos rendelkezések az iskolatörvényről a pedagógiai alkalmazottak életpályamodelljég bezárólag.

KÁLVINISTA SZEMLE

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház hivatalos lapja. A kiadó címe: Jókai u. 34., 945 01 Komárno. Cégbejegyzési szám: 00179191 Megjelenik havonta. Főszerkesztő: Fazekas László Szerkesztő: Fritz Beke Éva Nyelvi lektor: Édes Enikő Előfizethető a református lelkész hivatalokban és a szerkesztőség címén. Előfizetési díj: egy (kalendáriumi) évre 6 euró.

A lapterjesztést a szerkesztőség végzi: Jókai u. 34., 945 01 Komárno. E-mail: ksz90kh@gmail.com Telefon: 035/3212 106

A kéziratokat nem őrizzük meg, nem küldjük vissza, rövidítésük és szerkesztésük jogát fenntartjuk.

Nyomdai előkészítés: Szarvas László Nyomja: Valeur spol. s.r.o. ISSN: 1335-7298 Nyilvántartási szám: EV 3628/09